

21. Yüzyılda Yeni İpek Yolu'nu Kurmak: Çin-Türk Perspektifinden Kuşak ve Yol Girişimi

ŞERİF EMRE GÖKÇAY

Dr. Öğr. Üyesi
Maliye Bölümü, İstanbul Üniversitesi

Şerif Emre Gökçay 2009 yılında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi İktisat ve Maliye (çift anadal) lisans programlarından mezun oldu. 2010 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Mali Hukuk programını "Kurumlar Vergisi Kapsamında Örtülü Sermaye" başlıklı tezi ile 2012 yılında tamamladı. 2017 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye doktora programını "Vergi Hukukunda Ekonomik Yaklaşım İlkesinin Kapsamı, Niteliği ve Sınırları" başlıklı tezi ile tamamladı. 2012-2018 yılları arasında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Bölümü Mali Hukuk Anabilim Dalında araştırma görevlisi olarak çalışan Gökçay, 2018 yılından itibaren İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Bölümü Mali Hukuk Anabilim Dalında Doktor Öğretim Üyesi ve Ekim 2018'den itibaren İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdür Yardımcısı olarak görev yapmaktadır.

ÖZ

Çalışmanın temel amacı; Kuşak ve Yol Girişimi'nin genel işbirliği çerçevesi, ilkeleri, öncelikleri ve araçları ile Çin'in ve Türkiye'nin bu girişimdeki konumunu incelemektir. Bu kapsamda ele alınacak konular, Çin Halk Cumhuriyeti ve Türkiye Cumhuriyeti'nin ilgili alanlarda hazırlamış olduğu resmî belgeler ışığında incelenecektir. Her iki devletin de Kuşak ve Yol Girişimi'ne bakışını yansıtan söz konusu belgeler arasında şu ikisi öne çıkmaktadır: Ulusal Kalkınma ve Reform Komisyonu, Dışişleri Bakanlığı ve Çin Halk Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı'nın teklifi ile Devlet Konseyi'nin 28 Mart 2015 tarihli onayı altında çıkarılmış olan Kuşak ve Yol Girişimi Eylem Planı; T.C. Ticaret Bakanlığı Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu tarafından 2019 yılında hazırlanan "Türkiye'nin Kuşak ve Yol Girişimi'nde Konumlandırılması" raporu. Makale, yöntemsel olarak içerik analizi tekniğine dayanmaktadır. Analiz sonuçlarına göre Çin, Kuşak ve Yol Girişimi ile yeni bir dış dünyaya açılma süreç inşa ederek kendisini dünya ekonomik sistemine daha da bütünleştirmeyi amaçlamaktadır. Türkiye ise, Kuşak ve Yol Girişimi'nde aktif bir rol alarak kendi diplomasisine bölgede ve dünyada daha geniş bir hareket alanı kazandırabileceğinin farkındadır. Türkiye'nin Girişim'in erken aşamalarında aktif olarak rol almaması durumunda, sonrasında Girişim'de etkin bir konuma sahip olmasının zorlaşacağını söylemek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Avrasya; Çin; İpek Yolu; Kuşak ve Yol Girişimi; Türkiye

ÇİN DEVLET BAŞKANI Xİ JİNPİNG'İN 2013 yılında gerçekleştirdiği Orta ve Güneydoğu Asya ziyaretlerinde Kuşak ve Yol Girişimi'ni gündeme getirmesinden sonra dünyada yeni bir işbirliği havası doğmuştur. Çin bu projenin ilk girişimcisi olarak öne çıkarken, Türkiye hızla projenin stratejik ortaklarından bir tanesi olarak sıvrılmaktadır. Böyle bir ortamda ortaya çıkan yeni işbirliği fırsatlarını derinlemesine anlamak ve fırsatların değerlendirilmesinde oluşabilecek güçlükleri öngörebilmek için her iki ülkenin Kuşak ve Yol Girişimi'ne yönelik bakış açılarını sistemli bir şekilde kavramak gerekir. Mevcut bağlamdan yola çıkan çalışmanın temel amacı; Kuşak ve Yol Girişimi'nin genel işbirliği çerçevesi, ilkeleri, öncelikleri ve araçları ile Çin'in ve Türkiye'nin bu girişimdeki konumunu incelemektir. Bu kapsamda ele alınacak konular, Çin Halk Cumhuriyeti ve Türkiye Cumhuriyeti'nin ilgili alanlarda hazırlamış olduğu resmî belgeler ışığında incelenecektir. Her iki devletin de Kuşak ve Yol Girişimi'ne bakışını yansıtan söz konusu belgeler arasında şu

ikisi öne çıkmaktadır: Ulusal Kalkınma ve Reform Komisyonu, Dışişleri Bakanlığı ve Çin Halk Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı'nın teklifi ile Devlet Konseyi'nin 28 Mart 2015 tarihli onayı altında çıkarılmış olan Kuşak ve Yol Girişimi Eylem Planı; T.C. Ticaret Bakanlığı Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu tarafından 2019 yılında hazırlanan "Türkiye'nin Kuşak ve Yol Girişimi'nde Konumlandırılması" raporu. Bu belgelerin incelemesi, yöntemsel olarak niteliksel içerik analizi tekniğine dayanacaktır. İçerik analizi, metinsel analizde sıkça başvurulan bir tekniktir. Mevcut analizde, metinden çıkarılan verileri sistematik olarak kategorize edebilmek için araştırmanın amaçlarına uygun şekilde bir kodlama gerçekleştirilmiştir (Neuman, 2014).

Makalenin ilk bölümünde, Kuşak ve Yol Projesi'nin ana hatlarına değinilecektir. İkinci bölümde Kuşak ve Yol Projesi'nin genel çerçevesi ve temel ilkeleri ortaya konulacaktır. Üçüncü bölümde Kuşak ve Yol Projesi kapsamındaki başlıca işbirliği öncelikleri ve araçları incelenecektir. Proje dâhilinde

öncelik verilen politika koordinasyonuna, altyapı bağlantılarına, serbest ticarete, finansal bütünleşmeye ve kültürlerarası bağlantılara “beş işbirliği alanı” olarak yer verilecektir. Çalışmanın dördüncü bölümünde Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi'ndeki rolüne değinilecektir. Çalışmanın beşinci ve son bölümünde ise Kuşak ve Yol Girişimi'nde Türkiye'nin olası politika stratejileri, ticaret stratejileri, doğrudan yabancı yatırım stratejileri ve lojistik stratejileri kapsamında değerlendirilecektir.

21. Yüzyılda Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi

Medeniyetlerin beşiği olarak adlandırdığımız Avrasya'da ekonomik ve toplumsal gereklilikler temelinde çeşitli ticaret yolları oluşmuştur. Asya ile Avrupa'yı birbirine bağlayan söz konusu yollar üzerinden karşılıklı etkileşim, barış ve işbirliği içerisinde insan uygarlığı gelişim göstermiştir (*Action plan on the Belt and Road Initiative, 2015; Chatzky & McBride, 2019; Kuo, Kommenda, 2018*). Söz konusu tarihsel yollar Kuşak ve Yol Girişimi Eylem Planında “nesilden nesile geçen ve Doğu-Batı arasındaki etkileşim ile işbirliğini simgeleyen İpek Yolu Ruhu olarak” nitelendirilmektedir (*Action plan on the Belt and Road Initiative, 2015*).

2013 Çin Devlet Başkanı Xi Jinping, Orta ve Güneydoğu Asya'da çeşitli ziyaretler gerçekleştirmiştir. Bu ziyaretlerde; “Kuşak ve Yol olarak adlandırılan İpek Yolu Ekonomik Kuşağı ile 21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu'nu inşa etme girişimini” gündeme getirmiştir. (*Action plan on the Belt and Road Initiative, 2015; China unveils action plan on Belt and Road Initiative, 2015; Chronology of China's Belt and Road Initiative 2015; Chatzky & McBride, 2019; Keyvan, 2017; Durdular, 2016: 77*). 13 – 15 Mayıs 2017 tarihleri arasında düzenlenen Kuşak ve Yol Uluslararası İşbirliği Forumu'na ise Çin Devlet Başkanı Xi Jinping'in daveti üzerine Türkiye Cumhu-

riyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ında da aralarında bulunduğu 29 ülkenin devlet başkanı katılmıştır (Keyvan, 2017).

Kuşak ve Yol Girişiminde, ülkelerin karşılıklı yarar esasında kapsayıcı ve dengeli bir bölgesel ekonomik işbirliği inşa etmelerinin dünya barışına ve refahına yarar sağlayacağı savunulmaktadır (*China unveils action plan on Belt and Road Initiative, 2015*). Bu çerçevede Kuşak ve Yol Girişimi, en genel kapsamda bölgesel işbirliği ile ülkelerin politika uyumunu teşvik etmeye yönelik şu amaçları taşımaktadır (*Action plan on the Belt and Road Initiative, 2015*):

- “Ülkelerin kalkınma stratejilerini bütünleştirmek;
- Bölgesel olarak kaynakların tahsisinde etkinlik ve verimliliği sağlamak;
- Piyasaları bütünleştirmek;
- Üretim faktörlerinin düzenli ve serbest dolaşımını kolaylaştırmak;
- Bölgedeki pazar potansiyelini artırmak;
- Yatırım ve tüketimi teşvik ederek talep ve iş fırsatları oluşturmak;
- İnsanlar ve kültürler arası değişimlere yardımcı olarak ilgili ülkelerin yurttaşları arasında karşılıklı öğrenme, anlayış, güven, saygı, uyum, barış ve kazan-kazan değerlerini pekiştirmek”.

Coğrafi açıdan Kuşak ve Yol; Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarını birleştirmektedir. Kuşak ve Yol Eylem Planında; “Çin, Orta Asya, Rusya ve Avrupa arasında bir bağlantı kurulması” amaçlanmaktadır. Bu kapsamda kara yolu olarak “Çin – Moğolistan – Rusya, Çin – Orta Asya – Batı Asya ve Çin – Çinhindi Yarımadası” ekonomik koridorlarının; deniz yolu olarak ise “Orta ve Batı Asya, Basra Körfezi ve Akdeniz; Güney Çin Denizi, Hint Okyanusu ve Pasifik; Doğu Asya ile Avrupa” arasında ekonomik koridorların geliştirilmesi planlanmaktadır (*Action plan on the*

Belt and Road Initiative, 2015; Chatzky & McBride, 2019; Durdular, 2016: 81 – 82; China unveils action plan on Belt and Road Initiative, 2015; China pledges trans-regional customs co-op for Belt and Road, 2015; Kuo, Kommenda, 2018; Keyvan, 2017). Kuşak ve Yol Girişimi, bir anlamda Antik İpek Yolu'nun alanını kapsamaktadır; ancak bu coğrafi alan ile sınırlı değildir. Girişim Eylem Planı'nda tüm ülkeler ve hatta uluslararası ve bölgesel kuruluşlarla işbirliğine açık olduğu ifade edilmektedir (*Action plan on the Belt and Road Initiative, 2015; China's Belt and Road plan 'open' to all nations, 2015*).

Temel Çerçeve ve Ana İlkeler

Kuşak ve Yol Girişimi Eylem Planı'nda; “medeniyetler arasındaki hoşgörü, farklı ülkeler tarafından seçilen farklı kalkınma stratejilerine ve gelişim tarzlarına saygı, farklı uygarlıklar arasındaki etkileşim” vurgulanmaktadır (*Action plan on the Belt and Road Initiative, 2015; Durdular, 2016: 81*).

Kuşak ve Yol Girişimi beş temel ilkeye dayanmaktadır. Bunlar; “birbirlerinin egemenliğine ve toprak bütünlüğüne karşılıklı saygı, karşılıklı saldırmazlık, birbirlerinin iç ilişkilerine karışmama, eşitlik ve karşılıklı yarar ile barışçıl birliktelik” ilkeleridir (*Action plan on the Belt and Road Initiative, 2015; Durdular, 2016: 90 – 81*). Kuşak ve Yol Girişimi söz konusu ilkeler temelinde “işbirliğini çeşitli alanlarda teşvik etmeyi ve karşılıklı siyasi güven, ekonomik bütünleşme ve kültürel kapsayıcılığı içeren ortak çıkar, kader ve sorumluluk temelinde bir birlik oluşturmayı” amaçlamaktadır (*Action plan on the Belt and Road Initiative, 2015; China unveils action plan on Belt and Road Initiative, 2015*).

Karşılıklı yarar ilkesi kapsamında; “ tarafların karşılıklı çıkarlarını dengelemek ve ülkelerin güçlü yanları ile potansiyellerini esas alan en büyük orta paydada buluşmak” amaçlanmaktadır (*Action plan on the Belt and Road Initiative, 2015; Durdular, 2016: 81*).

- “Ülkeler arasında karşılıklı yarar sağlayacak şekilde işbirliğini artırmak,
- Bölgenin bağlantı yollarını ve altyapısını geliştirmek,
- Güvenli ve etkin bir kara, deniz ve hava yolu ağı oluşturmak,
- Ülkeler arasında yatırım ve ticaret imkânlarını artırmak,
- Serbest ticareti geliştirmek,
- Ekonomik bağların gelişmesi ile birlikte ülkeler arasında siyasi güven ortamını oluşturmak,
- Farklı medeniyet ve kültürleri birbirlerinden öğrenmeye ve birlikte gelişmeye teşvik etmek ve bu şekilde ülkeler arasında karşılıklı anlayışı, barışı ve dostluğu geliştirmek.”

İşbirliği Öncelikleri ve Araçları

Kuşak ve Yol Girişimi, uluslararası işbirliğinin beş temel alanda geliştirilmesini öngörmektedir. Bunlar; “politika koordinasyonu, altyapı bağlantıları, serbest ticaret, finansal bütünleşme ve kültürler arası bağlantılardır” (*Action plan on the Belt and Road Initiative, 2015; Durdular, 2016: 83; China unveils action plan on Belt and Road Initiative, 2015*).

Politika Koordinasyonu

Politika koordinasyonu kapsamında: “hükümetler arası işbirliğinin sağlanması, makro politika iletişim mekanizmalarının oluşturulması, ortak çıkarların tespiti, karşılıklı siyasi güvenin artırılması ve yeni işbirliği uzlaşmalarının sağlanması” başlıkları yer almaktadır. Bu temelde (*Action plan on the Belt and Road Initiative, 2015; Durdular, 2016: 83*):

“Ülkelerin ekonomik kalkınma stratejileri ve politikalarının koordine edilebilmesi;

Bölgesel işbirliği için planların yapılması ve önlemlerin alınması;

İşbirliği ile ilgili sorunların uzlaşa yolu ile çözülmesi için gerekli mekanizmaların oluşturulması;

Büyük ölçekli projelerin uygulanması için ortak politika desteğinin oluşturulması” hedeflenmektedir.

Altyapı Bağlantıları

Tesis bağlantıları Kuşak ve Yol Girişimi'nde öncelikli bir alan olarak kabul edilmektedir. Bu alanda (*Action plan on the Belt and Road Initiative, 2015; Durdular, 2016: 81; DEİK, 2019: 15*):

“Ülkelerin egemenlik ve güvenlik kaygıları dikkate alınarak Kuşak ve Yol boyunca ülkelerin ticaret, enerji ve altyapı bağlantılarının geliştirilmesi;

Uluslararası ulaşım (kara, deniz ve hava) yolları, petrol ve doğal gaz boru hatları ile sınır ötesi optik kabloların ve diğer iletişim ana hat ağlarının inşasının ortaklaşa gerçekleştirilmesi;

Bölgeleri birbirine bağlayan doğa dostu ve düşük karbon salınımını teşvik eden altyapı ağlarının iklim değişikliği de dikkate alınarak oluşturulması” hedeflenmektedir.

Serbest Ticaret

Serbest ticaret kapsamında: “Kuşak ve Yol boyunca yatırım ve ticaret engellerinin kaldırılması ve ülkelerde etkin bir iş ortamı oluşturulması için yatırım ve ticaret engellerinin kaldırılması” hedeflenmektedir (*Action plan on the Belt and Road Initiative, 2015*).

Söz konusu hedefler kapsamında: “İş birliği olanaklarını artırıcı serbest ticaret alanlarının açılması, ülkelerarasında bilgi alışverişinin kolaylaştırılması, ticaret ile ilgili mevzuatın karşılıklı tanınması, gümrük işbirliğinin geliştirilmesi, geleneksel ticaretin ve yeni ticaret alanlarının geliştirilmesi, hizmet ticaretinin artırılması ve yatırım yoluyla ticaretin teşvik edilmesi” planlanmaktadır (*Action plan on the Belt and Road Initiative, 2015*).

Bu planlar doğrultusunda eylem planında: “Yatırım imkânlarının kolaylaştırılmasına, yatırım engellerinin ortadan kaldırılmasına, yatırımcıların yasal haklarını ve çıkarlarını korumak için ikili yatırım anlaşmaları ve çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları hakkında müzakerelerin yapılmasına” vurgu yapılmaktadır (*Action plan on the Belt and Road Initiative, 2015*).

Yatırım alanında özellikle: “karşılıklı yatırım alanlarının genişletilmesi, tarımda, ormancılıkta, hayvancılıkta ve balıkçılıkta, tarım makineleri imalatında ve tarımsal ürün işleminde işbirliğinin derinleştirilmesi, deniz ürünleri yetiştiriciliği, açık deniz balıkçılığı, su ürünlerinin işlenmesi, deniz suyunun tuzdan arındırılması, tarımsal ilaçların üretilmesi alanlarında işbirliğinin teşvik edilmesi” ön plana çıkmaktadır (*Action plan on the Belt and Road Initiative, 2015*). “Kömür, petrol, doğalgaz ve diğer geleneksel enerji kaynaklarının aranması, çıkarılması ve işlenmesinde işbirliğinin artırılması, hidroelektrik, nükleer enerji, rüzgâr enerjisi, güneş enerjisi ve diğer yenilenebilir enerji kaynaklarında işbirliğinin ilerletilmesi” de eylem planında yer almaktadır (*Action plan on the Belt and Road Initiative, 2015; ; Durdular, 2016: 83 – 84; China pledges trans-regional customs co-op for Belt and Road, 2015; China beefs up tax services to spur investment in Belt and Road, 2015*).

Finansal Bütünleşme

Finansal bütünleşme alanında gerçekleştirilmesi hedeflenen maddeler şu şekilde sıralanmaktadır (*Action plan on the Belt and Road Initiative, 2015; Durdular, 2016: 84*):

“Asya'da para birimleri arasında istikrarı, yatırım ile finansmanı arasındaki bağlantıyı ve kredilere ilişkin bilgilendirmeleri sağlayacak bir sistemin oluşturulması ve bu sistem temelinde ikili döviz takasının sağlanması;

Asya tahvil piyasasının kurulması,

Asya Altyapı Yatırım Bankası ve BRICS Yeni Kalkınma Bankası ile işbirliği sağlanması;

Şanghay İşbirliği Örgütü nezdinde Kuşak ve Yol Girişimi'ne ilişkin bir finansman kurumunun oluşturulması;

İpek Yolu Fonu'nu oluşturulması;

Çin-ASEAN Bankalararası Birliği ve Şanghay İşbirliği Örgütü Bankalar arası Birliği arasındaki işbirliğinin kuvvetlendirilmesi;

Sendikasyon kredisi ile banka kredisi şeklinde çok taraflı finansal işbirliğinin yürütülmesi”.

Finansal alanda işbirliğinin güçlendirilmesi kapsamında ayrıca; “bölgede etkin bir koordinasyon mekanizması kurulması, bölgesel finansal risk erken uyarı sistemi oluşturulması, sınır ötesi riskleri ve olası ekonomik krizleri önlemek için bir değişim ve işbirliği mekanizmasının kurulması” hedeflenmektedir (*Action plan on the Belt and Road Initiative, 2015; Durdular, 2016: 84*).

Kültürler Arası Bağlantılar

Kültürler arası bağlantılar alanında gerçekleştirilmesi hedeflenen başlıklar şu şekildedir: (*Action plan on the Belt and Road Initiative, 2015*):

“Kültürel etkinlikler alanında işbirliği ile medya işbirliğini teşvik etmek.

Personel, öğrenci ve akademisyen değişimlerini ve ortaklaşa yürütülebilecek eğitim programlarını teşvik etmek.

Ülkelerde turizme yönelik tanıtımlar düzenlemek. Ortak uluslararası turizm rotaları ve İpek Yolu temalı ürünler oluşturmak. Kuşak ve Yol boyunca turist vizesi başvurularını daha basit hale getirmek. 21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu kurvaziyer turizmi programı alanında işbirliğini ilerletmek. Büyük uluslararası spor etkinliklerine ev sahipliği yapmak.

Salgın hastalıklarla ilgili bilgi paylaşımı, önleme ve tedavi teknolojileri değişimi ve tıp uzmanlarının

eğitimi konularında ülkeler arasında işbirliğini güçlendirmek ve halk sağlığı alanlarında acil durumları ortaklaşa ele alma kabiliyetini güçlendirmek. Anne ve çocuk sağlığı alanında, engellilik iyileştirme alanında ve AIDS, tüberküloz ve sıtma dâhil olmak üzere önemli bulaşıcı hastalıklarla mücadelede işbirliği yapmak. Geleneksel tıp alanında işbirliğini artırmak.

Ortak laboratuvarlar ve araştırma merkezleri kurmak. Uluslararası teknoloji transfer merkezleri ve deniz işbirliği merkezleri kurmak. Temel bilimler ve teknoloji ile ilgili sorunları çözmeye işbirliği yapmak ve bilimi ile teknolojik yenilik yeteneğini geliştirmek için ortaklaşa çalışmalar gerçekleştirmek.

Gençlerin istihdamı, girişimcilik eğitimi, mesleki beceri geliştirme, sosyal güvenlik yönetimi, kamu idaresi ve yönetimi ve ortak alanlarında diğer ülkeler arasındaki işbirliğini genişletmek ve ilerletmek için mevcut kaynakları bütünleştirmek.

Yasama organları, siyasi partiler ve Kuşak ve Yol boyunca ülkelerin siyasi örgütleri arasında dostane ilişkileri ilerletmek.

Kuşak ve Yol boyunca büyük şehirleri kardeş şehir olmaya teşvik etmek.

Ülkelerin sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini artırmak.

Eğitim, sağlık, yoksulluğu azaltma, biyolojik çeşitlilik ve çevreyle ilgili koruma ile ilgili kamu yararı sağlayacak faaliyetler düzenlemek”.

Çin'in Kuşak ve Yol Projesi'ndeki Rolü ve Konumu

1978 yılında Deng Xiaoping önderliğinde başlatılan dışa açılma politikası ile birlikte Çin ekonomisi dünya ekonomisi ile bağlantılı bir konuma geçmiştir. Çin, bugün Kuşak ve Yol Girişimi'ne ön ayak olarak yeni bir dışa açılma süreci inşa etmeyi ve kendisini dünya ekonomik sistemine daha fazla bütünleştirmeyi amaçlamaktadır (*China unveils action plan on*

Belt and Road Initiative, 2015; Chronology of China's Belt and Road Initiative, 2015; DEİK, 2019:4).

Girişim, Çin'in ekonomik açılımını daha da genişleterek başta Asya, Avrupa ve Afrika olmak üzere dünyanın geri kalanıyla karşılıklı yarara dayalı işbirliğinin güçlendirilmesini sağlamayı hedeflemektedir. Bu kapsamda Çin, daha fazla sorumluluk almayı ve dünya barışına ve toplumsal gelişmeye daha fazla katkı sağlamayı taahhüt etmektedir. Çin, politika olarak farklı ülkelerdeki şirketlerin Çin'e yatırım yapmalarını ve Çin işletmelerinin Kuşak ve Yol boyunca diğer ülkelere yatırım yapmalarını teşvik etmektedir. Çin hükümeti, Çin'in doğu, batı ve merkezi bölgeleri arasındaki etkileşimi ve işbirliğini güçlendirecek ve Çin ekonomisinin dışa açılmasını kapsamlı bir şekilde geliştirecek şekilde Kuşak ve Yol'un inşasını aktif olarak teşvik etmektedir (*Action plan on the Belt and Road Initiative, 2015; Chatzky & McBride, 2019; Durdular, 2016: 80*). Bu çerçevede Kuşak ve Yol Girişimi, Çin'in liderliğinde bir çıkarlar ağı inşası olarak nitelendirilmektedir (DEİK, 2019:8 – 14; Chatzky & McBride, 2019; Durdular, 2016: 79 – 80; Kuo, Komenda, 2018; Keyvan, 2017).

Çin, Kuşak ve Yol temelinde bölgesel işbirliğini güçlendirmek için önceki bölümlerde belirtilen alanlarda ikili ve çok taraflı işbirliği mekanizmaları oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda Devlet Başkanı Xi Jinping ve Çin Devlet Konseyi Parti Sekreteri Li Keqiang, çeşitli görüşmeler gerçekleştirmiştir. Bu görüşmeler sonucunda Çin, Kuşak ve Yol Girişimi kapsamında çeşitli ülkeler ile bölgesel, ekonomik ve ticari alanlarda ve kalkınma planları konusunda işbirliklerine imza atmıştır. Bu işbirlikleri temelinde Çin, Kuşak ve Yol boyunca ülkelerle iletişim ve istişareyi güçlendirmekle ilgilenmektedir. Aynı doğrultuda: “altyapı bağlantısı, sınai, ticari ve finansal işbirliği, kültürel değişim, ekolojik koruma ve denizcilik alanlarında bir dizi işbirliği projesini” teşvik etmektedir (*Action plan on the Belt and Road Initiative, 2015*).

Kuşak ve Yol Girişimi'nde Türkiye'nin Olası Politika Stratejileri

Çin'in önderliğinde geliştirilmesine karşın Kuşak ve Yol Girişimi'nin Avrasya ülkelerinin ortak çıkarlarına hizmet ettiğini ifade etmek mümkündür. Bu temelde Girişim kapsamında yer alan ülkelerin ulusal çıkarları doğrultusunda çeşitli işbirliklerinde bulunması ve politikalar geliştirmesi gerekmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, bu çerçevede çeşitli işbirlikleri gerçekleştirmiştir ve gerçekleştirmektedir. Çin Halk Cumhuriyeti ile imzalanan “Stratejik Ortaklık”; “İpek Yolu Ekonomi Kuşağı'nın, 21. Yüzyıl Denizdeki İpek Yolu'nun ve Orta Koridor Girişimi'nin Uyumlaştırılmasına İlişkin Mutabakat”, “Türkiye-Çin Demiryolu İşbirliği Anlaşması” gerçekleştirilen işbirliklerine örnek olarak gösterilebilir. Ayrıca “Çin Halk Cumhuriyeti ile Karşılıklı Kültür Merkezlerinin Kurulmasına İlişkin Anlaşma” imzalanmış ve Çin'de 2018 Türkiye Turizm Yılı etkinliği düzenlenmiştir (Keyvan, 2017; Durdular, 2016: 90). Marmaray ile bütünleşik bir şekilde Bakü-Tiflis-Kars Demiryolu ve Edirne-Kars yüksek hızlı tren projeleri hayata geçirilmektedir. Bu kapsamda “Çin'den yola çıkıp Kars üzerinden Türkiye'ye giriş yapan tren, 7 Kasım 2019 tarihinde Marmaray'ı kullanarak Avrupa'ya geçen ilk yük treni” olmuştur (Hatipoğlu, M., & Gökmen, E., 2019).

Kuşak ve Yol Girişimi ancak işbirliği temelinde varlığını sürdürebilir. Ortak çıkarlar temelinde bir politika işbirliği uzlaşısı için ise ülkelerin ulusal çıkarları temelinde planların oluşturulması bir gerekliliktir. Türkiye'nin de Kuşak ve Yol Girişimi'nin ortaya çıkarmayı hedeflediği imkânlardan faydalanabilmesi için plan ve politikalar oluşturması gerekmektedir. Bu çerçevede T.C. Ticaret Bakanlığı Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu tarafından 2019 yılında hazırlanan “Türkiye'nin Kuşak ve Yol Girişimi'nde Konumlandırılması” başlıklı rapor, konuyla ilgili olası ekonomi politikaları ortaya koymaktadır. Ra-

2017 yılında Pekin'de düzenlenen Kuşak ve Yol Forumu.

porda; “dünyanın ağırlık merkezinin değişmekte olduğundan ve Türkiye’nin ihtiyaçlarını koridor ve kutuplardan oluşan karmaşık bir ağ üzerinde haritalandırmanın öneminden” bahsedilmektedir (DEİK, 2019: 14). Kuşak ve Yol Girişimi’nde aktif olarak rol almanın; “Türk diplomasisine bölgede ve dünyada daha geniş bir hareket alanı kazandıracığı” ifade edilmektedir (DEİK, 2019: 22).

T.C. Ticaret Bakanı Ruhsar Pekcan söz konusu raporun takdim yazısında Kuşak ve Yol Girişimini; “tarihi İpek Yolu’nun iki ucunda yer alan ülkelerimizi birbirine komşu haline getiren önemli bir girişim” şeklinde nitelendirilmektedir (DEİK, 2019: Takdim para:3). Pekcan ayrıca Kuşak ve Yol Girişiminin, “dünya ekonomik konjonktüründeki potansiyelinin ve fırsatlarının değerlendirilmesinde Türkiye’nin en önemli araçlarından biri” olduğunu belirtmektedir (DEİK, 2019: Takdim para:3). Bu temelde raporda; “Türkiye’nin, ekonomik ve politik fırsatlardan yararlanması için Kuşak ve Yol Girişimi’nin aktif bir parçası olması gerektiği” ifade edilmektedir (DEİK, 2019: 3). Türkiye’nin, “Girişimin erken aşamalarında aktif bir rol oynamadığı takdirde sonrasında girişimde etkin bir konuma sahip olmasının zorlaşacağı” belirtilmektedir (DEİK, 2019: 5).

Raporda Türkiye’nin sahip olduğu coğrafi konum avantajını kullanması ve “bir lojistik merkez haline getirilmesi” hedefi ortaya konulmaktadır (DEİK, 2019: 41). Rapora göre, özellikle Türkiye’nin Akdeniz ve Ege’deki limanlarını Deniz İpek Yolu içerisinde konumlandırmaya yönelik projeler geliştirmelidir (DEİK, 2019: 16). Raporda ortaya konulan bir diğer hedef ise “Kuşak ve Yol piyasasının sağladığı imkânları fırsata çevirerek, teknoloji yoğun alanlarda başta Çinli yatırımcılar olmak üzere yabancı yatırımları Türkiye’ye çekmek, diğer Kuşak ve Yol üyesi ülkelerle ticarî ilişkileri artırmak ve Türkiye’yi Avrupa ve Çin arasında bir köprü” haline getirmektir (DEİK, 2019). Raporda ortaya konulan diğer hedefler ise; “Türkiye’nin mevcut pazarlardaki etkinliğini artırmak, Kuşak ve Yol kapsamında yeni pazarlara ulaşmak, ihracat pazarını çeşitlendirmek ve AB’ye olan ekonomik bağımlılığı azaltmaktır” (DEİK, 2019).

Raporda ayrıca sonuç niteliğinde genel politika önerileri de gündeme getirilmiştir. Söz konusu politika öneriler şunlardır (DEİK, 2019: 46):

- “Türkiye’nin Çin yatırımı açısından çekiciliğinin artırılması;
- Türkiye’nin, Çin ile beraber üretmesi ve teknoloji geliştirmesi;
- Türkiye’nin öncelikli olarak bir lojistik merkezi haline gelmesi;
- Çin ile birlikte başka pazarlara öncelik verilmesi ve girilmesi;
- Kuşak ve Yol Girişimi yoluyla artması olası ticarete öncelik verilmesi.”

Raporda Türkiye’nin Kuşak ve Yol Girişimi’nde olası ekonomik stratejileri üç başlık altında toplanmaktadır. Bunlar (DEİK, 2019: 23;41;48): “Türkiye’nin olası ticaret stratejileri, Türkiye’nin olası doğrudan yabancı yatırım stratejileri ve Türkiye’nin olası lojistik stratejileri” şeklinde belirtilmektedir.

Türkiye'nin Olası Ticaret Stratejileri

Kuşak ve Yol Girişimi kapsamında Türkiye'nin olası ticaret yaklaşımları üç alt başlık altında toplanmaktadır bunlar: “Çin ile ticareti artırmak; Kuşak ve Yol ülkeleri ile ticareti artırmak ve kolaylaştırmak; Türkiye'nin Çin ve Avrupa arasındaki köprü konumunu korumak” şeklinde belirtilmektedir (DEİK, 2019: 24 – 27).

Çin ile ticareti artırmak kapsamında raporda (DEİK, 2019: 24):

- “Beş aşamada gerçekleşen ürün filtreleme analizi sonucunda, 4914 ürün arasından Türkiye'ye 225 üründe Çin pazarını etkileme fırsatı verdiği;
- Makine–elektrik, gıda maddeleri, nakliye, kimyasallar, tekstil ve metallerin, Türkiye'nin rekabet ettiği ürünler arasında olduğu;
- Asya'da açılacak Türk Ticaret Merkezleri kapsamında Türkiye'nin üreticilerini ve ürünlerini Çin pazarlarında özel programlar ve kurumlar aracılığıyla tanıtmaları ve kurumlar aracılığıyla tanıtmanın Çin ile ticareti artıracak politikaların bir parçası olabileceği” belirtilmektedir. Raporda Kuşak ve Yol ülkeleri ile ticareti artırmak ve kolaylaştırmak kapsamında (DEİK, 2019: 24):
- “Kuşak ve Yol'un, Çin ve Avrupa arasında ki olası ticari koridorları güçlendirmesi ve zenginleştirmesi beklendiğinden, bu durumun Türkiye'nin bölgedeki jeopolitik konumu için bir tehdit oluşturduğu ve özellikle Doğu Avrupa'daki yatırımların olası rotaların rekabet gücünü artırdığı ifade edilmekte;
- Türkiye'nin Kuşak ve Yol Girişimi'nde aktif rol almasının, ülkenin Kuşak ve Yol Girişimi çerçevesinde Doğu Avrupa'daki ilişkilerini güçlendirmesinin gerekliliği” belirtilmektedir.

Türkiye'nin Olası Doğrudan Yabancı Yatırım Stratejileri

Kuşak ve Yol Girişimi kapsamında Türkiye'nin olası doğrudan yabancı yatırım stratejileri iki alt başlık altında toplanmaktadır: “Çin kaynaklı doğrudan yatırımı Türkiye'ye çekmek; Kuşak ve Yol ülkelerinden ve bu ülkeleri hedefleyen küresel yatırımları Türkiye'ye çekmek” (DEİK, 2019: 34 – 39).

Raporda Çin kaynaklı doğrudan yatırımları Türkiye'ye çekmek konusunda aşağıdaki politika olasılıkları (DEİK, 2019: 34):

- “Türkiye'nin endüstriyel üretim kabiliyetinin, Çin doğrudan yatırımının çekilmesi ve bu yatırımdan elde edilecek bilgi ve teknoloji transferi ile geliştirilebileceğinin;
- Çin'in ülke dışına çıkarmaya başladığı orta–düşük teknoloji seviyesindeki üretim alanlarına sermaye akışının artırılmasının ve bu yolla küresel değer zincirleri ile bütünleşmenin ve gelecekteki karmaşık üretim teknolojilerinin ve ürünlerinin üretim yolunun açılmasının” mümkün olduğu şeklinde belirtilmiştir.

Kuşak ve Yol ülkelerinden ve bu ülkeleri hedefleyen küresel yatırımları Türkiye'ye çekmek ile ilgili olarak ise raporda şunlar belirtilmiştir (DEİK, 2019: 34):

- “Gelişen lojistik altyapısı nedeniyle Kuşak ve Yol pazarlarının yeni yatırımlar çekeceği;
- Etkin ve bütünleşik lojistik, gümrük ve düşük politik risk sayesinde Kuşak ve Yol pazarlarını hedefleyen yatırımların Türkiye'ye çekilmesinin mümkün olduğu;
- Sadece yerel değil, bölgesel ve küresel bağlantılara sahip idari merkez, üretim, lojistik gibi farklı başlıklar altında yabancı doğrudan yatırımın hedeflenmesi gerektiği”.

Türkiye'nin Olası Lojistik Stratejileri

Kuşak ve Yol Girişimi kapsamında Türkiye'nin olası lojistik stratejileri üç alt başlık altında toplanmaktadır: “Türkiye'nin lojistik altyapısını Kuşak ve Yol Girişimi ile geliştirmek, Türkiye'nin rekabetçiliğini bir lojistik merkezi olarak artırmak; Türk lojistik endüstrisinin potansiyelini ve etkinliğini artırmak” (DEİK, 2019: 41).

Türkiye'nin lojistik altyapısını Kuşak ve Yol Girişimi ile geliştirmek ile ilgili olarak raporda şunlar belirtilmiştir (DEİK, 2019: 41):

- “Doğu-Batı ekseninde devam eden demiryolu yatırımlarının tamamlanması ve yüksek hızlı demiryolu taşımacılığı bağlantısının sağlanması;
- Kuşak ve Yol katılımı için yeni olası yatırım gerekliliklerini belirlemenin ve altyapı yatırımı ihtiyaçları için Çinli yatırımcıların çekilmesi;
- Ulusal lojistik merkezleri arasındaki bağlantıların artırılması.”

Raporda Türkiye'nin rekabetçiliğini bir lojistik merkezi olarak artırmak ile ilgili olarak şunlar yer almaktadır (DEİK, 2019: 41):

- “Kuşak ve Yol çerçevesinde bir hava taşımacılığı bağlantısını geliştirerek Yeni İstanbul Havalimanı'nın potansiyelinden daha fazla yararlanmak;
- Yeni tamamlanmış ve devam eden altyapı yatırımlarını Kuşak ve Yol koridorları ile bütünleştirmek;
- Orta Koridorun lojistik bağlantılarının artırılması için Türkiye'nin Orta Asya ve Kafkasyadaki fikir liderliğini pekiştirmek;
- Sınır geçişlerindeki ve uluslararası geçitlerdeki performansı iyileştirmek, gümrüklere süreç iyileştirmesi getirmek.”

Türk lojistik endüstrisinin potansiyelini ve etkinliğini artırmak kapsamında ise raporda şu politika olasılıkları belirtilmiştir (DEİK, 2019: 41);

- “Orta Koridorun denize kıyısı olmayan ülkeleri için Türkiye'nin uluslararası transit geçiş yolu pozisyonunu geliştirmesinin mümkün olduğu;
- Türkiye'nin Kuşak ve Yol proje ve hedefleri çerçevesinde veya Kuşak ve Yol için proje ve hedefler tanımlarken, Kuşak ve Yol ülkeleriyle ortaya çıkan lojistik problemleri çözmeyi amaçlaması gerektiği;
- Türk lojistik endüstrisinin, Türkiye'nin sınırlı lojistik varlık gösterdiği Afrika gibi üçüncü piyasalara bağlantısını Çin operasyonları aracılığıyla artırmasının mümkün olduğu”.

Sonuç

Sonuç olarak Kuşak ve Yol Girişimi; “Çin'in önderliğinde oluşturulan çok kutuplu bir dünya sistemi içerisinde Avrasya ülkelerinin bölgesel işbirliğini geliştirerek ortak çıkarlarını korumayı, toplumsal refahlarını artırmayı ve farklı kültürler arasındaki etkileşimleri sağlayacak bir girişimdir” (*Action plan on the Belt and Road Initiative, 2015*). Bu doğrultuda Kuşak ve Yol Girişimi beş temel ilkeye dayanmaktadır: “Ülkelerin egemenliğine ve toprak bütünlüğüne saygı, karşılıklı saldırmazlık, birbirlerinin iç ilişkilerine karışmama, eşitlik ve karşılıklı yarar ile barışçıl birliktelik” (*Action plan on the Belt and Road Initiative, 2015*). Kuşak ve Yol Girişimi; “politika koordinasyonu, altyapı bağlantıları, serbest ticaret, finansal bütünleşme ve kültürler arası bağlantılar olmak üzere beş temel alanda işbirliğini” öngörmektedir (*Action plan on the Belt and Road Initiative, 2015*).

Kuşak ve Yol esas olarak Çin'in önderliğinde geliştirilen bir girişimdir. Bu girişim temelinde Çin ekonomisi yeni bir dışa açılma politikası oluşturmaktadır. Bununla birlikte gerek girişim egemen olan ilkeler, gerekse girişimin amaçları ve politika araçları diğer ülkelerin de katılımı gerektirmekte-

dir. Nitekim girişimin geleceğini ülkelerin karışıklı yarar esasına dayanarak oluşturacakları politikalar belirleyecektir.

T.C. Ticaret Bakanlığı Dış Ekonomik İlişkiler Kurulunun raporunda belirtildiği üzere Türkiye'nin Kuşak ve Yol Girişimi'nin erken aşamalarında alacağı aktif rol Türkiye'nin girişimde etkin bir konuma sahip olmasına ve Türk diplomasisinin hareket alanının genişlemesine imkân tanyacaktır. Bu çerçevede raporda: "Türkiye'nin Çin yatırımı açısından çekiciliğinin artırılması; Türkiye'nin Çin ile beraber üretmesi ve teknoloji geliştirmesi; Türkiye'nin öncelikli olarak bir lojistik merkezi haline gelmesi; Çin ile birlikte başka pazarlara girilmesi, Kuşak ve Yol Girişimi yoluyla artması olası ticarete öncelik verilmesi" ile ilgili politika önerileri sunulmuştur. Söz konusu politika önerileri Türkiye'nin ekonomik gelişme stratejisi ve Kuşak ve Yol Girişiminin temel ilkeleri, amaçları ve politikaları ile uyumludur.

Kuşak ve Yol Girişimi'nin genel esaslarına, ilkelere, işbirliği öncelikleri ve araçlarına, Çin'in Girişimdeki öncü rolüne ve Türkiye'nin Girişim'deki olası politika stratejilerine yer verilmiş olan bu çalışma Kuşak ve Yol Girişimi'nin geleceğine yönelik gerçekleştirilecek çalışmalara ayrıca ışık tutmak amacını taşımıştır. Kuşak ve Yol Girişimi'nin geleceği, ilkeleri, karşılıklı yararların saptanması ve bu çerçevede Kuşak ve Yol'un ekonomik ve siyasi açıdan tasarlanması, Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi'ndeki rolü ve Türkiye'nin Girişimdeki olası politika stratejilerine ilişkin çalışmaları gerçekleştirmenin ihtiyacı önümüzdeki dönemlerde daha fazla artacaktır. 🌐

Kaynakça

Action plan on the Belt and Road Initiative. (2015).

Erişim adresi http://english.www.gov.cn/archive/publications/2015/03/30/content_281475080249035.htm

Chatzky, A., & McBride, J. (2019). China's Massive Belt and Road Initiative. Erişim adresi <https://www.cfr.org/backgrounders/chinas-massive-belt-and-road-initiative>.

China beefs up tax services to spur investment in Belt and Road. (2015). Erişim adresi http://english.www.gov.cn/state_council/ministries/2015/04/21/content_281475092987442.htm

China pledges trans-regional customs co-op for Belt and Road. (2015). Erişim adresi http://english.www.gov.cn/state_council/ministries/2015/05/27/content_281475115756220.htm

China unveils action plan on Belt and Road Initiative. (2015). Erişim adresi http://english.www.gov.cn/news/video/2015/03/29/content_281475079526119.htm

China's Belt and Road plan 'open' to all nations. (2015). Erişim adresi http://english.www.gov.cn/news/top_news/2015/04/18/content_281475091262006.htm

Chronology of China's Belt and Road Initiative. (2015). Erişim adresi http://english.www.gov.cn/news/top_news/2015/04/20/content_281475092566326.htm

DEİK Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu. (2019). Türkiye'nin Kuşak ve Yol Girişimi'nde Konumlandırılması. Erişim adresi <https://www.deik.org.tr/bilgi-merkezi-yayinlar>.

Durdular, A. (2016). Çin'in "Kuşak-Yol" Projesi ve Türkiye-Çin İlişkilerine Etkisi. *Avrasya Etüdüleri*, 49/2016-1, 77 – 97.

Hatipoğlu, M., & Gökmen, E. (2019, Kasım 7). Marmaray'dan tarihi geçiş. Erişim adresi <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/marmaraydan-tarihi-gecis/1637801>

Keyvan, Ö. Z. (2017). Bir Kuşak Bir Yol Girişimi Çerçevesinde Türkiye-Çin İlişkileri. Erişim adresi <https://ankasam.org/bir-kusak-bir-yol-girisimi-cercevesinde-turkiye-cin-iliskileri>

Kuo, L., & Kommenda, N. (2018, Temmuz 30). What is China's Belt and Road Initiative? *The Guardian*. Erişim adresi <https://www.theguardian.com/cities/ng-interactive/2018/jul/30/what-china-belt-road-initiative-silk-road-explainer>

Neuman, W. L. (2014). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*. Ankara: Yayın Odası.